
Informe sobre la possible declaració com a Monument natural del paratge conegut com Penyes Altes o Penyes Aragoneses

Autor: Comissió de Promoció Cultural
Coordinador: Jesús Huguet

Aprovació: Ple de 26 d'octubre de 2009 a la Vall d'Alcalà

Antecedents

Amb data 25 de juny de 2009 tingué entrada, núm. de registre 677, en el Consell Valencià de Cultura l'escrit signat per Enric Amer i Blanch, en nom i representació d'Acció Ecologista-Agró, sol·licitant que el CVC avale la demanda de declaració com Monument Natural de la Comunitat Valenciana el paratge conegut com Penyes Altes o Penyes Aragoneses situades en els termes municipals d'Artana, Betxi i Onda.

La presidència del CVC remet a la Comissió de Promoció de l'organisme la comanda, Comissió que en la sessió corresponent al mes de setembre encarrega al conseller Sr. Huguet Pascual la formalització de l'esmentat informe.

Consideracions mediambientals i històriques

Les Penyes Altes (com es coneixen a Artana) o Penyes Aragoneses (com són anomenades a Onda i Betxí) ocupen una extensió aproximada de 6 km²., repartits entre els termes municipals d'Artana, Betxi i Onda. Formen part de la Serra d'Espadà, en realitat és el límit d'aquesta pel nord-est, a pesar de no haver estat incloses en la delimitació del Parc Natural de la Serra d'Espadà.

L'espai és una de les millors mostres de paratge natural de les comarques septentrionals valencianes. La riquesa faunística i floral (vd. documentació adjunta "Les Penyes Altes. Una proposta per a la declaració de Monument Natural de la Comunitat Valenciana i integració dins el Parc Natural de la Serra Espadà", Josep Herrero, 2008) és una singular mostra del trànsit entre la Plana i les muntanyes de l'interior; però és sens dubte el propi paratge qui li dóna una singularitat a la vegada que una bellesa rellevant.

Les Penyes han estat citades per escriptors, historiadors i científics com lloc de singular interès. Ja J. A. Cavanilles¹ assenyalava el valor mediambiental, paisatgístic i humà. També el geòleg castellonenc Vicent Sos Bainat les admirà i deixà constància de la seua importància². Professors (Ramon Saborit, Antoni Meneu, Vicent Vicent o Vicent Ginés,.....) n'han parlat de les qualitats que reuneix l'àrea. Fins i tot literats o artistes han fet de les Penyes escenari de les seues obres o imatge que reproduir.

Tampoc però és menyspreable la forta empenta històrica i de cultura popular de l'indret. Quan es plantejà la repoblació per cristians dels poblats moriscs, abandonats en l'expulsió 1609 (cal recordar que enguany celebrem els 400 anys d'aquell fet històric que tant marcaria l'antic Regne valencià), va ser el pas que conforma la rambla de les Penyes per on transitaren els nous pobladors que d'Onda a Artana es traslladaren i d'altres que del nord es dirigiren cap Aín o Eslda. Aquest pas i els voltants, igualment, presenten una sèrie d'intervencions humanes conjuminades amb la natura, com ara aljubs i clotxes, que són una mostra insigne de com l'home pot aprofitar el medi sense agressions estèrils ni interessos espuris. També cal remarcar la toponímia pròpia, sovint relacionada amb fets històrics (cas de l'aljub del Polaco) o en elements orogràfics (la tradicional Senda del Carrascal) o, encara, d'accions laborals i econòmiques (treta de la llenya, aprofitament del suro).

Però als anys vuitanta del segle XX l'autorització d'una pedrera per extraure balast va significar una modificació del paisatge de dimensions enormes (vd. fotografies i mapes adjunts). Només la pressió pública va aconseguir paralitzar, ja en el 2008, la tasca destructora, quan no s'havia arribat al cor de les Penyes però ja estava afectada una considerable quantitat de la zona.

A pesar que els patrocinadors de la pedrera, i el propi Ajuntament d'Artana que l'autoritzà, digueren que no afectaria és evident que les conseqüències van ser molt llastimoses i que tindrà que realitzar-se una actuació profunda per tal de recuperar en la mesura del possible la part més danyada.

---

¹ Observaciones sobre la historia, natura, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia. 1797.

² Geología de la Provincia de Castellón. Castelló 1982.

Conclusions i recomanacions

1. El Consell Valencià de Cultura, atenent la petició formulada per Acció Ecologista-Agró, considera que les Penyes Altes o Penyes Aragoneses presenten un valor mediambiental, cultural, històric i toponímic rellevant, raons per les quals considera adequada la sol·licitud de declaració de la zona com Monument Natural de la Comunitat Valenciana i la seua integració en el Parc Natural de la Serra d'Espadà.
2. Recomana a les autoritats i administracions competents la intervenció en l'espai que va ocupar la pedrera per tal de retornar-li l'aspecte que tenia abans o almenys que no afecte tan negativament el paisatge. Cal recordar que a la Comunitat Valenciana s'han realitzat accions en aquest sentit (recordar per exemple els penya-segats de la pujada al Túnel de l'Olleria, abans pedra viva i posteriorment revestits de vegetació) amb un eficaç i estètic resultat.
3. Requerir als municipis afectats, Onda, Betxí i Artana, i a la Diputació Provincial de Castelló la senyalització amb la toponímia escaient dels diversos indrets i elements, d'acord amb la normativa emanada del Corpus Toponímic de l'AVL.
4. Aquest informe es lliurarà a l'associació peticionària, Acció Ecologista-Agró; a la Conselleria de Cultura; a la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge; als Ajuntaments d'Artana, Betxí i Onda; a la Diputació Provincial de Castelló; i a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies.